

Javaslat a

„Nagyszékelyi I. világháborús emlékmű”

települési értéktárba történő felvételéhez.

Készítette:

Hargita Péter Árpádné

Nagyszékely, 2019.

I. A JAVASLATTEVŐ ADATAI

1. A javaslatot benyújtó (személy/intézmény/szervezet/vállalkozás) neve:

Hargita Péter Árpádné

2. A javaslatot benyújtó személy vagy a kapcsolattartó személy adatai:

Név: Hargita Péter Árpádné

Levelezési cím: 7085 Nagyszékely, Rákóczi u. 68.

Telefonszám: +36 30 562 4911

E-mail cím: kateh66@gmail.com

II. A NEMZETI ÉRTÉK ADATAI

1. A nemzeti érték megnevezése

Nagyszékelyi I. világháborús emlékmű

2. A nemzeti érték szakterületenkénti kategóriák szerinti besorolása

☐ agrár- és élelmiszergazdaság	☐ egészség és életmód	☐ épített környezet
☐ ipari és műszaki megoldások	☐ kulturális örökség	☐ sport
☐ természeti környezet	☐ turizmus és vendéglátás	

3. A nemzeti érték fellelhetőségének helye

7085 Nagyszékely, Rákóczi u., hrsz. 490.

4. Értéktár megnevezése, amelybe a nemzeti érték felvételét kezdeményezik

☐ települési	☐ tájegységi	☐ megyei	☐ külföldi magyarság

5. A nemzeti érték rövid, szöveges bemutatása, egyedi jellemzőinek és történetének leírása

Nagyszékely I. világháborús emlékművét 1923. július 8-án avatták fel a református templomkertben. (Az emlékmű avatását megörökítő újságok: *Tolnamegyei Újság* 5(29) (1923. július 21.) 2. old.: *A hősök emlékünnepe Nagyszékelyben* c. cikk és az *Új Barázda* 5(165) (1923. július 25.) 3. old.: *Leleplezték a hősök emlékoszlopát Nagyszékelyben* c. cikk, előbbi lásd a mellékleteknél.)

A műkőből készült emlékművet Somogyi Sándor (1881–1960) (<https://artportal.hu/lexikon-muvesz/somogyi-sandor-6240/>) szobrász készítette.

Az emlékmű leírása: „A »központi« hősi emlékmű a református templom előtt álló nagy, több lépcsős, műkő oszlop, szobor a tetején: zárt szárnyú testtartásban a Turult láthatjuk.” (Szerecz Miklós történész 2010. évi leveléből.) A DK-i oldalon található domborművön a családjától elbúcsúzó, háborúba induló katonát láthatunk, miként felesége és kisgyermeké felé fordul, bal kezében zászlóval. Fájdalmas elválást tükröz a dombormű jelenete. A dombormű feletti szöveg: **AZ 1914–18 VILÁGHÁBORÚBAN**

Az emlékmű felirata a dombormű alatt:

”ELESETT HŐSEINK EMLÉKÉRE

és németül is: **ZUR ERINNERUNG UNSEREN GEFALLENEN HELDEN”**

Az ÉNY-i, nagytemplom felőli domborművön egy térdeplő, gyászoló férfialak van, aki a Kossuth címerpajzsra borul összekulcsolt kézzel. Alatta az alábbi felirat: **FELÁLLÍTTATOTT**

ERBAUT 1923

A domborművek feletti szinten (négyzetes hasáb alakú), mind a négy oldalfalon kard fekszik tölgyfalevél-koszorúban. Efelett egy csonka gúla, aminek tetején áll a zárt szárnyú turulmadár. (A turulmadár azonos a szabadbattyáni, a csíkvándi, a szomódi és a diósjenői emlékművek turulmadaraival, melyeket szintén Somogyi Sándor készített.)

Az emlékmű eredetileg 50 hősi halottnak állított emléket, a nevek az emlékmű ÉK-i és DNY-i oldalára lettek bevésve.

Az emlékművet 1990-ben újították fel, és a II. világháborús áldozatok neveit fehér márványtáblákon helyezték el az emlékmű talapzatának oldalain. (*Tolnai Népiújság* 1(45) 1990. május 28., 1. old.: *Hősök és mártírok emlékezete Nagyszekelyben* c. cikk.) Ekkor készült a két zászlófelvonó rúd és a fekete fémkerítés az emlékmű köré. Papp Béla, a Nagyszekelyi Nyugdíjas Klub akkori vezetője gyűjtötte össze a II. világháborúban elesett nagyszekelyiek (103 fő) neveit. Az emlékműnél a II. világháborúban elesett katonák táblájának ünnepélyes avatóját ő vezette 1990. május 27-én. Egy simontornyai kőfaragó újította fel az emlékművet, eredeti feliratainak betűit pedig Farkas Gyöngyi festőművész festette újra.

2019-ben a Két Torony Nagyszekelyi Faluegylet pályázott az emlékmű felújítására az Első Világháborús Centenárium Emlékbizottsághoz, és 1,5 millió Ft-ot kapott a Közép- és Kelet-európai Történelem és Társadalom Kutatásért Közalapítvány XX. Század Intézetétől. Nagyszekely Községi Önkormányzat 100 ezer Ft-al támogatta a felújítást. Lovas Dániel budapesti kőszobrász-restaurátor újította fel az egész emlékművet: kiszabadította a domborműveket a két-három réteg fehércementes simításból, újrafestette a betűket, és impregnálta az emlékművet. Az emlékmű körüli két lépcsőfokot Csépai György nagyszekelyi kőműves készítette el újból, alappal és vasalással ellátott betonból. A zászlófelvonó rudak felújítását, festését a faluegylet önkéntes munkában végezte el. Új szerelvényeket és zászlókat is vásárolt (címeres nemzeti és nagyszekelyi zászlót).

6. Indoklás az értéktárba történő felvétel mellett

„Nagyszekely kapcsán két első világháborús emlékműkomplexumról kell beszélnünk. Mindkettő a falu impozáns méretű és szép református temploma mellett található, s bizonyos értelemben mindkettő – de az egyik mindenképpen nagyon különleges.” Szerecz Miklós történész 2010. leveléből.

Az I. Világháborús emlékmű, múltunk egy emlékének mementója, méltó a Nagyszekelyi Értéktárba való felvételre.

7. A nemzeti értékkel kapcsolatos információt megjelenítő források listája (bibliográfia, honlapok, multimédiás források)

<https://nagyszekely.gportal.hu/gindex.php?pg=32118556>

https://www.kozterkep.hu/6317/Hosi_emlekmu_Nagyszekely_1923.htm

https://nemfelejtjuk.blog.hu/2009/06/12/7085_nagyszekely

<https://turul.info/turul/tolna>

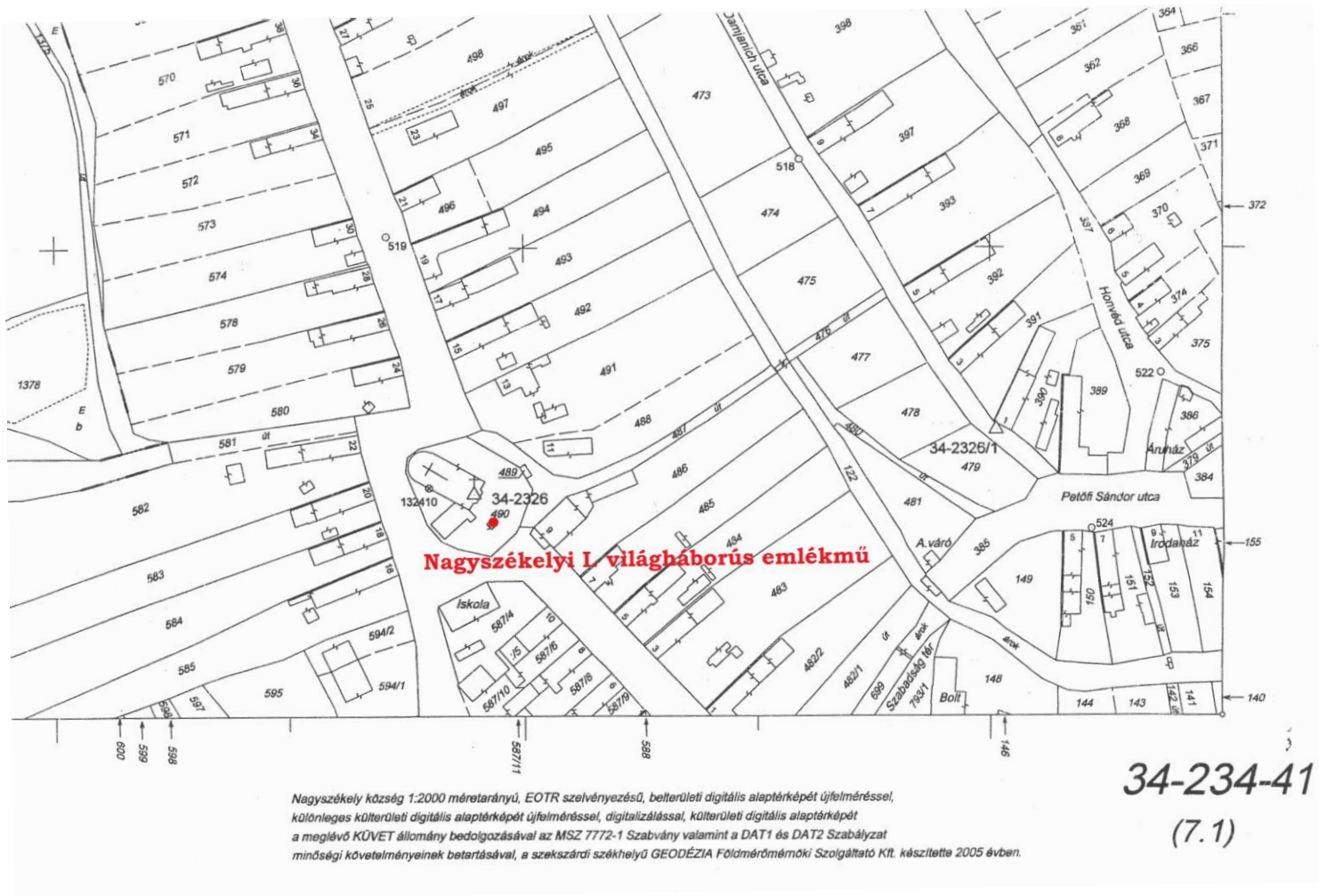
https://library.hungaricana.hu/hu/view/TolnaMegyeiNepujasg_1990_05/?query=Nagysz%C3%A9kely%201990&pg=232&layout=s

8. A nemzeti érték hivatalos weboldalának címe:

<http://www.nagyszekely.hu/>

III. MELLÉKLETEK

1. Az értéktárba felvételre javasolt nemzeti érték térkép, fényképe vagy audiovizuális dokumentációja

Nagyszékely község felmérésén az emlékmű elhelyezkedése 2005.

Légifotó 2007.

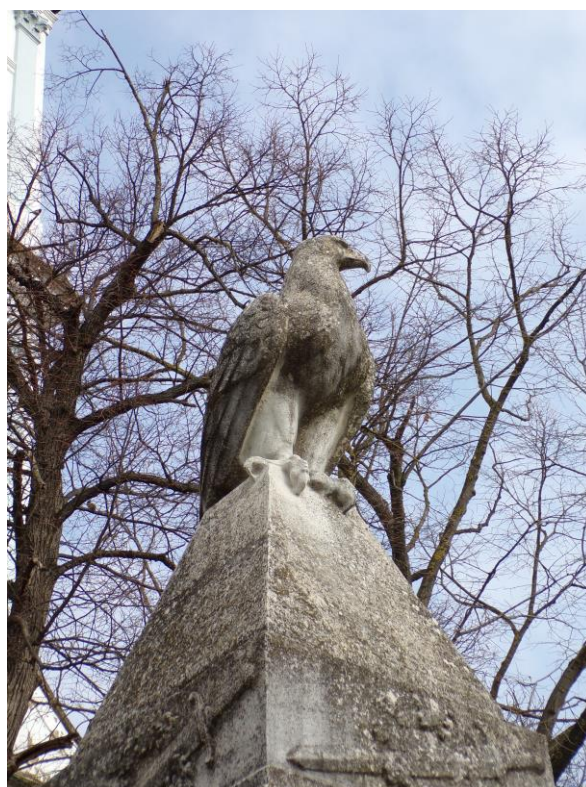
1990.05.27. A református templomegyüttes nagytemploma előtt álló emlékmű.
Beszédet mond Papp Béla, az Új Élet Nagyszékelyi Nyugdíjas Klub elnöke (1987-1996.)

1990.05.27. A II. Világháborús márványtáblák avatása.

2018.03.12. Felújítás előtt

2019.07.26. Lovas Dániel kőszobrász-restaurátor felújítása után

2. A javaslatához a fotók többségében saját készítésűek.

Az 1990-es fotókat Papp Bélánétól kaptuk felhasználásra.

A légifotó forrása: <https://hu.wikipedia.org/wiki/Nagysz%C3%A9kely> oldal.

3. Régi újságcikkek az emlékműről:

A TOLNAMEGYEI ÚJSÁG
1923. július 21. számában
megjelent cikk az emlékmű
avató emlékünneperől.

— A hősök emlékünnepe Nagyszékelyben. Feledhetetlen ünnepe volt folyó hó 8-án Nagyszékelynek, vármegyénk eme virágzó németajku községének, amikor a háboruban elesett hősök emlékoszlopának leleplezési ünnepélyét ülte meg. Mint minden más áldozatból, úgy a véráldozatából is kivette Nagyszékely a részét; ötven elesett hőse van a községnek! Gyászistenítéssel kezdődött az ünnepély, melyen az egész község részt vett. A könnyekig megható szép beszédet Kósa Ferenc győnki ref. lelkész tartotta. Az istenítéssel után a templom előtti téren levő magaslaton épített gyönyörű emlékoszlop leleplezése következett. Moór Jakab ref. lelkész német nyelvű, Fábián Mihály miszlai ref. lelkész magyar nyelvű szép beszédei és dr. Pesthy Pál, a győnki kerület képviselőjének, a ház alelnökének gyönyörű szavai után Muth Henrik községi főjegyző hazafias szellemű beszédben adta át a község bírójának, Schilling Henriknek az emlékművet. Emelte a leleplező ünnepély fényét, hogy a tolnai honvédhuszárság egy szakasza Fördő Géza és Babochay Farkas Béla őrnagyok vezetésével szintén megjelent az ünnepélyen és diásortűzzel áldozott az elesett hősök emlékének. A vármegyét Szévald Oszkár vármegyei főjegyző képviselte. Az ünnepély után 85 terítékű bankett volt, amelyen dr. Pesthy Pál a kormányzóra, Szévald Oszkár pedig a község hazafias érzelmű németajku lakosságára mondtak mély hatást keltő pohárköszöntőket. Az ünnepélyről a kormányzónak üdvözlő táviratot küldtek. Különös dicséretet érdemel Muth Henrik községi főjegyző, aki szép példáját mutatta meg annak, hogy egy német anyanyelvű községet hogyan lehet hazafias szellemben vezetni, de elismerés illeti a nyelvében idegen, de érzésében magyar lakosságot is hazafias áldozatkészségéért. Megkapó volt a német anyanyelvű nagyszékelyiek dalárdájának éneke, amikor a német anyanyelvűek magyarul énekelték, magyar szívvel a „Hiszek egy Istenben” fohászt.

Hősök és mártírok emlékezete Nagyszékkelyben

Nagyszékkelyben, a mainál akkor kétszeresére nagyobb lélekszámú faluban, már 1923-ban emlékművet emeltek az I. világháborúban elesetteknek. Ezt az egymáshoz épült két templom mellett mintaszerű emlékpark övezi. Tegnap délután, a helyi nyugdíjasklub honismereti tagozatának kezdeményezésére, 103 újabb név került az emlékmű talapzatára. A legszélesebb körű közadakozásból, mert adakoztak a helyiek, az elköltözött családtagok és a határainkon kívülre kerültek is. A községből ennyien áldoztak életüket a II. világháború csatáira, illetve szerepel nevük mellett a Pincehelyen őrzött anyakönyvben a tömör bejegyzés: „A szovjet csapatok által agyonlőve”. Az utóbbiak német ajkúak és polgári személyek voltak.

A több száz főnyi tömeget vonzó megemlékezésen a helyi óvodások, a pincehelyi általános iskola zenekara szerepelt, majd a talapzatot elborító virág- és koszorúerdő elhelyezése után a református templomban megemlékező gyászsztiszteletre került sor.

O. I.

Fényképezte: Kispál Mária

AMHAUSER HENRIK	GLÖKNER KONRÁD
BERG HENRIK	HAMBURGER JÁNOS
BERG HENRIK	HEIDERIK HENRIK
BIRÓ HENRIK	HEINRICH GYÖRGY
BLUM JÁNOS	HEINRICH HENRIK
DOBROVOCZKI JÁNOS	HEINRICH HENRIK
FERTER ANDRÁS	HEINRICH KONRÁD
FERTER JÁNOS	HILDEBRAND JÁNOS
FERTER JÁNOS	HILGERT HENRIK
FERTER HENRIK	HÖHN ANDRÁS
FOLK KONRÁD	HÖHN KONRÁD
FREIMANN HENRIK	HÖHN KONRÁD
GÄVEL JÓZSEF	HÖHN KONRÁD
GLÖKNER JÁNOS	JUSZT JÁNOS

Részlet az emléktáblából

Hozzá tartozók, hátramaradottak és emlékezők